

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди**

**Кафедра географії
і методики викладання географії**

Методичні рекомендації

**до курсу “Глобальні проблеми людства: географічний аспект”
для студентів спеціальностей
014 Середня освіта всіх форм навчання**

Харків – 2021

Ю.І. Муромцева, доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри географії і методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Рецензенти:

Бірюков О.В. – кандидат географічних наук, директор Харківського гідрометеорологічного технікуму Одеського державного екологічного університету;

Лоцман П.І. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № 2 від 10.03.21

Муромцева Ю.І.

Методичні рекомендації до курсу “Глобальні проблеми людства: географічний аспект” для студентів спеціальностей 014 Середня освіта всіх форм навчання. Методичні рекомендації.- Харків, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди.- 2021. – 36 с.

Анотація.

Методичні рекомендації з курсу “Глобальні проблеми людства: географічний аспект” для студентів спеціальностей 014 Середня освіта всіх форм навчання призначені для студентів, які вибрали цю дисципліну та навчаються за спеціальністю 014 Середня освіта. Текстовий матеріал відповідає програмному матеріалу Глобальних проблем людства, яку вивчають на історичному факультеті. У посібнику висвітлено основні теми курсу й рекомендації до їх вивчення, а саме – поняття глобальних проблем, їх види, ступінь важливості і небезпеки, шляхи подолання глобальних проблем та наслідки, якщо їх не вирішувати, співпрацю країн світу у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Видано за рахунок автора

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
© Муромцева Ю.І.

Харків 2021

ЗМІСТ

1.	Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2.	Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами	6
3.	Структура навчальної дисципліни	8
4.	Теми практичних і семінарських занять	9
5.	Самостійна робота	26
6.	Індивідуальні завдання	26
7.	Методи навчання й оцінка знань	27
8.	Рекомендована література	29
9.	Інформаційні ресурси	31
10.	Словник термінів, категорій та понять	32

1. Пояснювальна записка

Навчальна вибіркова дисципліна «Глобальні проблеми людства: географічний аспект» у структурі підготовки здобувачів за напрямом підготовки Середня освіта дає розуміння сучасних проблем в країнах світу, аналізуючи інформацію про демографічну, соціальну, економічну, екологічну, техногенну та інші загрози, завдяки історичному, порівняльному, діалектичному, статистичними та картографічними методами оцінити вплив антропогенної діяльності на планету. Вона створює можливість використання галузевих географічних знань та знає із суміжних наук для вирішення практичних завдань у розумінні та усвідомленні проблем сучасного світового розвитку людства. Вивчення курсу передбачено після оволодіння знаннями та навичками з дисциплін – «Екологія», «Вступ до спеціальності», «Методи наукових досліджень», «Історична географія», «Безпека існування людини в навколишньому середовищі», «Україна: історія і сучасні реалії», «Основи економічної теорії».

У свою чергу знання глобальних проблем людства є передумовою вивчення курсів «Географія населення», «Методика викладання географії», «Соціально-економічна географія України», «Соціально-економічна географія зарубіжних країн», «Міжнародна економіка» та ін.

Призначення навчальної дисципліни.

“Глобальні проблеми людства: географічний аспект ” є важливою навчальною дисципліною в комплексі природничої та суспільно-економічної підготовки і передбачає ознайомлення майбутніх бакалаврів та закріплення ними знань з проблематики глобальних проблем людства, їх виміру у різних країнах та регіонах світу та шляхів їх вирішення.

Мета вивчення навчальної дисципліни: є формування у майбутніх фахівців системно – аналітичного підходу до оцінки багатофакторних ситуацій в умовах невизначеності та прийняття рішень у стратегічних питаннях суспільно-економічних відносин, охорони навколишнього середовища.

Завдання вивчення навчальної дисципліни: опанувати теоретико-методологічні основи вивчення глобальних проблем; методику їхньої класифікації, суспільно-географічного аналізу глобальних проблем.

Унаслідок вивчення дисципліни студент повинен ***знати:***

- трактування категорій глобальних проблем людства та наукові підходи до класифікації глобальних проблем;
- предметне поле дослідження глобальних проблем людства та особливості історичних етапів їхнього розвитку, світові центри досліджень глобальних проблем людства та провідних вчених сьогодення;
- суспільно-географічні аспекти проблеми збереження миру, ступінь впливу різних чинників на збереження миру та методику розрахунку глобального індексу миру;
- місце глобальної демографічної проблеми в системі глобальних проблем людства, її взаємозв'язок і взаємозалежність з іншими глобальними проблемами та особливості демографічної політики та систему заходів забезпечення демографічної безпеки на макрорегіональному та глобальному рівнях;

- вплив науково-технічного прогресу на здоров'я людини та сферу охорони здоров'я, програми ВООЗ із: захисту та покращення здоров'я населення країн світу, боротьби з хворобами цивілізації, боротьби з ВІЛ/СНІДом, COVID-19, тощо;

- особливості поширення процесів урбанізації в умовах глобалізації на початку XXI ст., функції глобальних міст на початку XXI ст.;

- індикатори вимірювання рівня бідності у світі, особливості геопросторової організації проблеми бідності у світі;

- головні маршрути транспортування наркотиків у світі, загрози пов'язані з поширенням наркоманії та злочинності, особливо організованої, у світі;

- забезпечення країн та макрорегіонів світу головними видами непаливних мінеральних ресурсів, вплив сировинного чинника на політичну нестабільність та виникнення й перебіг збройних конфліктів у країнах та макрорегіонах;

- забезпеченість енергетичними ресурсами на глобальному та макрорегіональному рівнях, розроблені Міжнародним енергетичним агентством Сценарії розвитку світової енергетики;

- індикатори вимірювання голоду та переїдання у світі, програми ООН з подолання голоду та боротьби з переїданням;

- геопросторову організацію сталого розвитку у країнах світу, міжнародні організації, які досліджують глобальні екологічні зміни у світі;

- антитерористичні міжнародні конвенції ООН, моделі протистояння світового співтовариства з міжнародним тероризмом.

вміти:

- класифікувати глобальні проблеми за різними ознаками;
- аналізувати хронологію наукових досліджень глобальних проблем людства;

- пояснювати ключові ідеї концепції позитивного та негативного миру;

- прогнозувати подальший перебіг демографічної ситуації на глобальному рівні, зміни напрямку та обсягу міграційних потоків, визначати потенційні регіони можливого формування біженців;

- аналізувати географічні особливості поширення хвороб цивілізації, укладати показники стану здоров'я населення країн світу;

- аналізувати особливості урбанізації як глобальної проблеми людства;

- розробляти типологію країн за показниками та індексами розвитку;

- розраховувати рівень забезпеченості та внутрішнього споживання головних видів непаливних мінеральних ресурсів у країнах та макрорегіонах світу;

- укладати типологію макрорегіонів за співвідношенням виробництва і споживання енергетичних ресурсів;

- обґрунтовувати актуальність глобальної проблеми голоду та переїдання на початку XXI ст,

- порівнювати особливості геопросторової організації країн за комбінацією та перебігом екологічних проблем;

- складати карти екологічної, демографічної, економічної ситуації по країнах та регіонах світу;

- аналізувати роль ООН та інших міжнародних урядових і неурядових інституцій, окремих персоналій у вирішенні глобальних проблем;

- робити висновки та пропозиції щодо вирішення глобальних проблем

люства.

Основні завдання курсу: надання теоретичних знань щодо глобальних проблем сучасності та опрацювання методології їх аналізу та оцінки, існуючі шляхи подолання проблем.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньої програми формуються **програмні компетентності**:

ІК Здатність розв'язувати прикладні задачі та практичні проблеми під час професійної діяльності у галузі освіти, що передбачає застосування теорій та методів предметної області.

ЗК 1. Знання й розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 2. Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів).

ЗК 3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність грамотно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 11. Здатність вирішувати спеціалізовані задачі та практичні проблеми у системі середньої освіти.

ФК 1. Здатність демонструвати знання про структуру географії, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку, закономірності географічної оболонки Землі, суспільно-географічні процеси, антропогенний вплив на навколишнє середовище.

ФК 2. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, природи, населення і господарства України та всього світу, природних і суспільних територіальних комплексів.

ФК 3. Здатність використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).

ФК 4. Здатність належно використовувати географічну термінологію, ефективно і вільно передавати географічні ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами.

ФК 5. Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності.

ФК 11. Здатність до пошуку джерел географічної інформації та її наукового опрацювання і використання, зокрема, порівняння, аналізу і представлення на основі географічних методів і підходів, у тому числі інформаційних технологій.

ФК 14. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах.

ФК 15. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем та людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ФК 16. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України.

Результати навчання за дисципліною

У результаті опанування змісту навчальної дисципліни здобувачі мають досягнути таких **програмних результатів навчання:**

ПРН 1. Здобувач знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географічної науки, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географії.

ПРН 2. Знає географічну термінологію та номенклатуру.

ПРН 3. Описує основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих її компонентів, класифікує зв'язки і залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

ПРН 4. Пояснює просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

ПРН 5. Пояснює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 9. Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно - та суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати та порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії.

ПРН 10. Вибирає і застосовує основні методики та інструменти, які є типовими для різних галузей географії, виконує стандартні виміри і спостереження основних параметрів географічного середовища, необхідні для формування предметних компетентностей з географії в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 11. Демонструє уміння охарактеризувати регіони, ландшафти і біогеоценози, пояснити їх особливості і взаємозв'язки, сформовані географічним положенням та іншими географічними чинниками.

ПРН 12. Орієнтується у історичному минулому та сучасних реаліях політичного, соціального та економічного життя України.

ПРН 15. Здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи (в тому числі – за допомогою інформаційних технологій).

ПРН 16. Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПРН 17. Застосовує сучасні методики і технології, в тому числі і інформаційні, для забезпечення формування в учнів предметних компетентностей та для формування основ цілісної природничо-наукової картини світу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

2. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Змістовий модуль 1. Глобалістика. Поняття і класифікація глобальних проблем людства

Тема 1. Глобалістика як наука.

Поняттєво-термінологічний апарат. Критерії виділення глобальних проблем. Передумови виникнення глобальних проблем. Глобалізація. Аспекти глобалізації: політичний, економічний, культурний, екологічний. Глобалізація як основна тенденція розвитку сучасної світової системи. Глобальна безпека. Антиглобалізація. Наукові підходи до трактування глобальних проблем. Еволюція наукових підходів до класифікації глобальних проблем. Місце глобальних проблем у системі глобалістики. Географічні аспекти глобальних проблем. Критерії класифікації глобальних проблем.

Тема 2. Історія розвитку глобалістики.

Історичний нарис проблем минулого. Крива Томаса Мальтуса. Глобальний еволюціонізм. Проблеми які людство вирішило та які не були вирішені. Умови формування глобалістики. Основні концепції глобалістики. Історія еволюції та виникнення Римського клубу. Проекти «Світова динаміка» Дж. Форрестера і «Межі росту» Д. Медоуза. П'ять головних тенденцій світового розвитку. Концепція «Обмеженого зростання і розвитку» в доповіді Е. Пестеля «За межами зростання». Проблематика людини в теоретичній і практичній діяльності Римського клубу. Тематика глобальних проблем людства у доповідях ПРООН. Діяльність міжнародних інституцій з дослідження глобальних проблем: Стокгольмський міжнародний інститут досліджень миру, Інститут економіки і миру, Національний консорціум з вивчення тероризму, Інститут відкритого суспільства, Агенство США з міжнародного розвитку, Глобальна ініціатива Клінтона, Гейделберський інститут дослідження міжнародних конфліктів. Роль українських вчених у дослідженні глобальних проблем.

Змістовий модуль 2. Основні глобальні проблеми людства.

Тема 3. Демографічна проблема.

Глобальна демографічна проблема та її місце в ієрархії глобальних проблем. Взаємозв'язок та взаємозалежність з іншими глобальними проблемами. Особливості демографічної глобалізації та її значення у формуванні глобальної демографічної проблеми. Суспільно-географічні аспекти глобальної демографічної проблеми в умовах глобалізації. Ступінь впливу різних чинників на світові демографічні тенденції. Головні риси динаміки населення. Темпи й характер демографічного зростання. Ретроспективний аналіз динаміки населення від найдавніших часів. Динаміка населення упродовж XX ст. і на початку XXI ст. по континентах світу. Експоненціальне зростання населення з середини XX ст. Демографічний вибух. Депопуляція населення. Розподіл населення за макрорегіонами. Типологія країн за чисельністю населення. Перша десятка найбільших за чисельністю населення країн. Прогноз чисельності населення. Відтворення населення. Типи відтворення населення. Просторові тенденції природного відтворення населення. Типи вікової структури населення. Динаміка старіння населення у другу половину XX ст. Причини старіння населення. Прогноз

старіння населення. Концепція демографічного переходу. Етапи демографічного переходу у макрорегіонах і різних типах країн. Демографічна безпека. Система заходів ООН щодо забезпечення демографічної безпеки у глобальному вимірі. Демографічна політика. ООН і розробка політики сталого демографічного розвитку. Світова демографічна ситуація та демографічна політика. Взаємозалежність між народонаселенням планети та виснаженням природних ресурсів. Демографічна ситуація та демографічні тенденції в Україні та інших країнах світу. Шляхи вирішення демографічної проблеми.

Тема 4. Демо-соціальні проблеми людства.

Глобальна проблема урбанізації. Поняття й еволюція урбанізації. Особливості поширення процесів урбанізації в умовах глобалізації на початку ХХІ ст. Динаміка процесів урбанізації упродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст. Докорінні зміни у перерозподілі міського населення між країнами різного типу. Диференціація у розподілі міського населення між макрорегіонами. Ступінь впливу різних чинників на світові процеси урбанізації. Типологія країн за рівнем урбанізації. Концентрація населення у великих містах. Розподіл міст-мільйонерів між макрорегіонами та країнами різного типу. Умови життя у великих містах. Найбільші агломерації світу. Зміни в ієрархії найбільших агломерацій світу. Позитивні й негативні наслідки урбанізації. Сутність та ознаки поняття «глобального міста». Функції глобальних міст в умовах сучасних процесів урбанізації. Глобальні міста як головні центри світу. Мережа глобальних міст та її вплив на формування нового рівня взаємодії у глобальному вимірі. Індикатори та показники індексу глобальних міст. Шляхи вирішення глобальної проблеми урбанізації. Глобальна проблема міграції населення та біженців. Сутність глобальної проблеми міграції населення і біженців. Причини глобальної міграції населення та біженців на початку ХХІ ст. Взаємозв'язок та взаємозалежність з іншими глобальними проблемами. Суспільно-географічні аспекти глобальної проблеми міграції населення та біженців. Ступінь впливу різних чинників на формування міграційних потоків та потоків вимушених переселенців. Вплив соціально-економічного розвитку країн світу на формування потоків мігрантів. Загрози та виклики перед суспільством виїзду / приїзду мігрантів / біженців. Регіональні відмінності прояву глобальної проблеми міграції населення та біженців. Динаміка міжнародної міграції за макрорегіонами світу. Причини динамічних змін. Напрями та обсяги міграційних потоків. Типологія країн за розвитком міграційних процесів населення. Потенційні регіони можливого формування біженців. Геопросторові особливості у внутрішньому переміщенні осіб в Україні. Міграційна політика у країнах різного типу. Головні міжнародні конвенції з питань міграції та біженців. Міжнародні організації у сфері контролю міграції і біженців. Заходи ООН щодо регулювання глобальної проблеми міграції та біженців. Вплив міграцій на етнічний та демографічний склад населення. Етнічні, релігійні конфлікти між прибулим та корінним населенням. Негативні наслідки політики мультикультуралізму. Глобальна проблема збереження здоров'я населення. Здоров'я населення планети як необхідна умова прогресу цивілізації на початку ХХІ ст. Суспільно-географічні аспекти проблеми здоров'я населення. Ступінь впливу різних чинників на формування здоров'я населення. Вплив науково-технічного прогресу на здоров'я людини та сферу охорони здоров'я.

Показники стану здоров'я населення країн світу і методика їх обчислення. Геопросторові особливості стану здоров'я населення в макрорегіонах та країнах різного типу. Типологія країн за станом здоров'я населення. Особливості державної політики в області охорони здоров'я в країнах світу та її вплив на рівень захворюваності. Причини незадовільного стану здоров'я населення в країнах, що розвиваються. Поширенні ВІЛ-інфекції в макрорегіонах та країнах світу. Поняття хвороб цивілізації. Епідемії та пандемії. Пандемія covid, її глобальні наслідки та заходи боротьби. Діяльність ВООЗ у контексті глобальних проблем. Шляхи подолання сучасних тенденцій погіршення здоров'я населення світу та пандемії ковід.

Тема 5. Глобальні соціально-економічні проблеми

Глобальна продовольча проблема. Сутність і причини глобальної продовольчої проблеми. Взаємозв'язок і взаємозалежність з іншими глобальними проблемами. Суспільно-географічні аспекти продовольчої проблеми. Продовольча ситуація у світі упродовж XX ст. Ступінь впливу різних чинників на продовольчу ситуацію у світі на початку XXI ст. Просторові тенденції продовольчої ситуації в макрорегіонах та країнах різного типу. Статистичні показники з проблеми та тенденції щодо зміни ситуації. Калорійність та збалансованість харчування. Рівень задоволення потреб в харчуванні. Абсолютний і відносний голод. Недоїдання. Переїдання. Типологія країн за рівнем продовольчого забезпечення. Регіональні типи харчування. Продовольча безпека на світовому та національному рівні. Торгівля продовольчими товарами. Країни-експортери та імпортери продовольчих товарів. Шляхи покращення продовольчої безпеки. Організаційно-технологічна трансформація сільського господарства. «Зелена революція». «Синя економіка». Продовольча допомога як один з елементів продовольчої безпеки. Країни-донори, країни- реципієнти продовольчої допомоги. Продовольчий потенціал Землі. Інфраструктура продовольчої безпеки. Організація ООН з питань продовольства і сільського господарства (ФАО) та її значення у розв'язанні продовольчої проблеми. Система міжнародної продовольчої безпеки. Конвенція з продовольчої допомоги. Міжнародний надзвичайний продовольчий резерв. Глобальна проблема бідності й соціальної нерівності. Рівень життя населення. Бідність і її вимірювання. Розшарування суспільства. Статистичне вимірювання рівня життя населення, доходів та розшарування населення, ці показники по країнах світу. Наслідки бідності – висока дитяча смертність, захворюваність, низький рівень освіти, здоров'я, безробіття. Географія найбідніших країн світу. Країни Африки. Проблема постколоніальних країн світу. Проблема «Північ- Південь». Шляхи подолання відсталості країн. Соціальна і гендерна нерівність у світі. Безробіття. Права жінок. Географія гендерної нерівності та шляхи подолання соціальної нерівності. Місія та допомога ООН та інших організацій.

Тема 6. Глобальна сировинна проблема

Сутність та причини глобальної сировинної проблеми. Взаємозв'язок з іншими глобальними проблемами. Роль непаливних мінеральних ресурсів у розвитку і прогресі людського суспільства. Проблема вичерпності мінеральних ресурсів. Історична, фізична, економічна, екологічна межі вичерпності мінеральних ресурсів. Прогнози щодо швидкого вичерпання мінеральних ресурсів у перших доповідях Римського клубу. Особливості географії запасів, видобутку і споживання

непаливних мінеральних ресурсів у глобальному вимірі. Забезпеченість головними видами непаливних мінеральних ресурсів. Рівень внутрішнього споживання непаливних мінеральних ресурсів в макрорегіонах і країнах. Типологія макрорегіонів за співвідношенням виробництва і споживання головних видів непаливних ресурсів. Вплив сировинного чинника на політичну нестабільність та збройні конфлікти. Оптимістичні та песимістичні прогнози щодо оцінки запасів непаливних мінеральних ресурсів. Сировинна криза та її наслідки. Шляхи вирішення глобальної сировинної проблеми. Проблема раціонального ресурсоспоживання як один із напрямів вирішення глобальної сировинної проблеми. Глобальна енергетична проблема. Глобальна енергетична проблема та її роль у загостренні енергетичної ситуації у світі на початку ХХІ ст. Місце в ієрархії глобальних проблем. Взаємозв'язок з іншими глобальними проблемами. Особливості географії запасів енергетичних ресурсів у світі. Традиційні й альтернативні джерела енергії. Рівень виробництва і споживання енергетичних ресурсів у глобальному і макрорегіональному вимірах. Динаміка споживання первинних джерел енергії у світі упродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст. Тенденції щодо споживання первинних джерел енергії. Структура споживання первинних джерел енергії. Причини відновлення ролі кам'яного вугілля. Забезпеченість енергетичними ресурсами на глобальному та макрорегіональному рівнях. Головні експортно-імпортні потоки енергетичних ресурсів. Динаміка цін на енергоносії та причини «стрибків» /«падіння» цін у певні роки. Типологія макрорегіонів за співвідношенням виробництва і споживання енергетичних ресурсів. Головні підходи до забезпечення енергетичної безпеки на глобальному рівні. Довгостроковий прогноз розвитку світової енергетики. Прогнозні сценарії розвитку світової енергетики МЕА. Місце України в глобальній енергетичній проблемі.

Тема 7. Глобальна проблема безпеки, збереження миру

Проблеми наркоманії та злочинності. Сутність глобальної проблеми наркоманії та злочинності. Причини, які впливають на зростання наркоманії у світі. Взаємозв'язок і взаємозалежність з іншими глобальними проблемами. Суспільно-географічні аспекти глобальних проблем наркоманії і злочинності. Регіональні та локальні відмінності їхнього перебігу. Динаміка і географія культивування / виробництва наркотичних речовин у світі. Головні центри виробництва наркотичних речовин та їх споживання. Головні маршрути транспортування наркотиків у світі. Організовані злочинні угруповання глобального типу на початку ХХІ ст. Геопросторові особливості їхньої діяльності. Індекс злочинності. Індекс безпеки. Особливості геопросторової організації країн за індексом злочинності. Типологія країн за індексом злочинності. Кіберзлочинність. Загрози спричинені глобалізацією наркоманії і злочинності. Зв'язок глобальної проблеми наркоманії з організованою злочинністю. Особливості поширення наркоманії і злочинності в Україні. Головні міжнародні конвенції з контролю над наркотиками / злочинністю. Міжнародні організації у сфері контролю над наркотиками / злочинністю. Заходи ООН щодо регулювання глобальної проблеми наркоманії та злочинності. Глобальна проблема збереження миру. Ліквідація загрози планетарної військової катастрофи як умова вирішення глобальних проблем. Еволюція поглядів на війну та її причини. Особливості сучасного мілітаризму. Військовий потенціал. Військові

витрати. Навантаження військових витрат на економіку та населення. Ранжування країн світу за військовим потенціалом. Військовий потенціал глобальних лідерів початку XXI ст., регіональних держав, України. Ракетно-ядерна та інша зброя масового знищення. Типологія країн за ознакою нерозповсюдження ядерної зброї. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Еволюція поглядів на роль ядерної зброї. Концепція ядерного стримування і прямого захисту від ядерного удару. Концепція «обмеженої війни». Стратегічна комп'ютерна ініціатива. Геофізична зброя. Інформаційна зброя. Загрози штучного інтелекту. Найновіші засоби збройної боротьби і загроза біосферної військової катастрофи. Світова торгівля зброєю і політика роззброєння. Проблема збереження миру. Концепція позитивного миру. Концепція негативного миру. Проблема миру у доповідях Римського клубу. Проблема миру у доповідях про розвиток людини ПРООН. Проект глобального індексу миру. Методика розрахунку глобального індексу миру (ГІМ). Індикатори миролюбності країн. Географія поширення миролюбності країн на початку XXI ст. Типологія країн за ГІМ. Головні тенденції миролюбності у світі загалом та в окремих макрорегіонах. Країни-лідери миролюбності. Місце України в рейтингу глобального індексу миру. Стокгольмський інститут міжнародних досліджень миру. Нобелівська премія миру.

Тема 8. Глобальні екологічні проблеми. Суспільство і природа. Причини екологічної кризи. Проблема збереження озонового шару. Проблема глобального потепління. Проблема прісної води. Проблема збереження біорізноманіття. Проблема опустелювання. Проблеми забруднення води, атмосфери, землі. Проблеми раціонального природокористування та освоєння Світового океану й космічного простору.

Змістовий модуль 3. *Шляхи вирішення глобальних проблем.*

Тема 9. Сталий розвиток.

Концепція «сталого розвитку». Сталий розвиток як нова парадигма людської цивілізації. Принципи сталого розвитку людської цивілізації. Місце концепції сталого розвитку у сучасній глобалістиці і глобальному прогнозуванні. Зв'язок з теоріями «межі росту» і «сталий ріст». «Побудова сталого суспільства» (Л. Браун, 1981). Міждисциплінарний характер концепції. Нові зв'язки між глобальною економікою і глобальною екологією. Антропоцентричне й екоцентричне трактування концепції «сталого розвитку». Аспекти «сталого розвитку» цивілізації: філософський, політичний, демографічний, соціальний, економічний, екологічний. Завдання концепції сталого розвитку цивілізації. Пожвавлення росту економіки. Зміна якості росту економіки. Задоволення основних потреб людства в харчуванні, енергії, чистій воді, санітарії. Забезпечення сталого росту населення. Збереження природних ресурсів. Переорієнтація технологій. Попередження кризових ситуацій. Моделювання й прогнозування демографічних, соціально-економічних, екологічних процесів. Реінжиніринг доквілля та бізнес-процесів. Ключова роль ООН та її спеціалізованих організацій в розробці стратегії «сталого росту». Міжнародні конференції і програми як інструмент співробітництва. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку (ЮНСЕД) в Ріо-де-Жанейро (1992) і створення Комісії сталого розвитку. Кодекс поведінки держав в умовах загострення глобальних екологічних проблем. Світовий саміт зі сталого

розвитку в Йоганнесбурзі (2002). Значення міжнародних інституцій та міжнародного співробітництва у формуванні політики сталого розвитку. Статистичні показники сталого розвитку країн. Вимірювання цілей глобального сталого розвитку в Україні. Якісна освіта, відповідальне споживання. Рациональне природокористування.

Тема 10. Міжнародні договори та організації, їх роль у вирішенні глобальних проблем.

Роль держав та інших політичних і громадських утворень у вирішенні глобальних викликів і загроз. Демографічна політика країн світу. Демографічна комісія ООН. Ядерне роззброєння. Енергозбереження. Монреальський протокол (1989) (боротьба з озоновими дірами), Кіотський протокол (1997) — боротьба з глобальним потеплінням. Римський клуб

3. Структура навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми/розділу дисципліни	Форми організації навчання в годинах				Усього
		Лекції	Практич заняття	Семінар ські заняття	Самостій на робота	
1.	Глобалістика як наука	4		1	10	15
2	Історія розвитку глобалістики	2		1	10	13
3	Глобальна демографічна проблема	4	2	1	11	18
4	Демо-соціальні проблеми людства	6	4	1	10	21
5	. Глобальні соціально-економічні проблеми (проблеми урбанізації, міграцій та здоров'я населення)	6	6		12	24
6	Глобальна сировинна та енергетична проблема	4	2	2	12	20
7	Глобальна проблема безпеки, збереження миру	4	2	2	10	18
8	Глобальні екологічні проблеми	4	2	1	10	17
9	Концепція сталого розвитку	4	2	2	12	20
10	Міжнародні договори та організації, їх роль у вирішенні глобальних проблем.	2		1	11	14
	Всього годин	40	20	12	108	180

Тематичний план лекцій

№ з/п	Назва теми лекції	Кількість годин	Форма проведення (оглядова, проблемна та ін.)
1.	Глобалістика як наука	4	оглядова
2.	Історія розвитку глобалістики	2	оглядова
3	Глобальна демографічна проблема	4	проблемна
4	Глобальна проблема урбанізації	2	проблемна
5	Глобальна проблема міграцій і біженців	2	проблемна
6	Глобальна проблема збереження здоров'я. Епідемія covid-19	2	проблемна
7	Глобальна продовольча проблема. Проблема голоду	2	проблемна
8	Глобальна продовольча бідності населення Проблема нерівності	4	проблемна
9	Глобальна сировинна та енергетична проблема	4	проблемна
10	Глобальна проблема безпеки, збереження миру	4	проблемна
11	Глобальні екологічні проблеми	4	проблемна
12	Концепція сталого розвитку	4	оглядова
13	Міжнародні договори та організації, їх роль у вирішенні глобальних проблем.	2	оглядова
	Всього годин	40	

Тематичний план практичних/ семінарських занять

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин	Форма проведення
1	Глобалістика як наука. Історія розвитку глобалістики	2	семінар
2	Глобальна демографічна проблема	2	практичне
3	Глобальна проблема урбанізації	2	практичне
4	Глобальна проблема міграцій і біженців	2	практичне
5	Глобальна проблема збереження здоров'я. Епідемія covid-19	2	практичне
6	Глобальна продовольча проблема. Проблема голоду	2	практичне
7	Глобальна продовольча бідності населення Проблема нерівності	2	практичне
8	Глобальні соціально-демографічні проблеми	2	практичне
9	Глобальна сировинна та енергетична	2	практичне

	проблема		е
1 0	Глобальна проблема безпеки, збереження миру	2	семінар
1 1	. Прояв глобальних проблем в Україні	2	семінар
1 2	. Прояв глобальних проблем в Україні	2	семінар
1 3	Глобальні екологічні проблеми	2	практичне
1 4	Концепція сталого розвитку	2	семінар
1 5	Вимірювання сталого розвитку за країнами світу	2	практичне
1 6	Міжнародні договори та організації, їх роль у вирішенні глобальних проблем.	2	семінар
	Всього годин	32	

Заняття №1 (семінар).

Глобалістика як наука. Історія розвитку глобалістики

1. Глобальні проблеми людства, причини їх виникнення.
2. Класифікація глобальних проблем людства.
3. Глобалістика як наука, умови та причин її формування
4. Основні напрямки (школи) глобалістики на сучасному етапі
5. Визначення та сутність глобалізації.
6. Демографічна модель Томаса Мальтуса та її наслідки
7. Демографічний вибух та його соціально-економічні наслідки для планети.
8. «Римський клуб» і його внесок у вирішення глобальних проблем
9. Антиглобалістичні рухи і глобальні проблеми.

Методичні рекомендації:

Для підготовки до семінару рекомендуються літературні джерела №№ 2,3,7,10,11 з основного списку літератури та №№ 5,6,9,14 допоміжної літератури.

У першому питанні семінару необхідно розглянути історію розвитку продуктивних сил людства та їх поступовий вплив на оточуюче середовище. Вплив науково-технічного прогресу та перенаселення на природні умови та ресурси. Які проблеми вже вирішено, які ще залишаються, перспективи їх розв'язання.

У другому питанні семінару необхідно з'ясувати поняття ТВК, вплив на оточуюче середовище залежно від його типу.

У питаннях №№ 3-7 треба підібрати приклади конкретних ТВК в Україні чи світі, охарактеризувати їх функціонування, проаналізувати їх вплив на оточуюче середовище, екологічні проблеми.

Запитання для самоперевірки:

Заняття № 2 (практикум).

Глобальна демографічна проблема

За даними Статистичної комісії ООН про розподіл населення світу за країнами і частинами світу: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/> (див. додаток) :

1. Побудувати графіки динаміки зростання чисельності населення світу по континентах; по країнах за рівнем економічного розвитку.
2. Побудувати діаграми структури чисельності населення світу по континентах; за рівнем економічного розвитку за 1950, 1990, 2020 роки
3. Розрахувати темпи зростання чисельності населення та абсолютні прирости чисельності населення по континентах та світу в цілому за кожен рік та за періоди 1950-1980; 1981-2000; 2001-2020.
4. Розрахувати середні темпи зростання чисельності населення та середні абсолютні прирости чисельності населення по континентах та світу в цілому за весь період та за періоди 1950-1980; 1981-2000; 2001-2020.
5. Побудувати графіки темпів зростання чисельності населення світу й регіонів
6. Побудувати діаграму зростання абсолютних приростів чисельності населення за регіонами
7. Зробити прогнози чисельності населення континентів і світу на 10 років вперед.
8. Зробити висновки про динаміку чисельності населення світу й регіонів.

Заняття № 3 (практикум).

Глобальна проблема урбанізації

1. Створити власний блог (google docs, dreamwidth.org, або інша платформа)
2. Зробити презентацію про проблеми глобальної урбанізації за планом:
  - а) що таке урбанізація;
  - б) «+» і «-» наслідки урбанізації;
  - в) поняття світові міста та їх роль;
  - г) характеристика одного світового міста (його роль у суспільстві, країні, глобальній економіці, позитивні та негативні наслідки. Вибрати місто тут - https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE

У блозі можна використати фото, відео, інтернет-посилання, тексти, презентації, тощо.

Заняття № 4 (практикум).

Демографічний перехід. Демографічна політика.

Завдання виконувати у власному блозі студента та надсилати посилання на сайт з виконаним завданням викладачу (на е-мейл, або viber). Всі тексти мають бути українською мовою. У кінці посту (завдання) треба вказати посилання на джерела інформації.

Завдання.

1. Розкрити поняття «демографічний перехід»
2. Розкрити поняття «демографічна ситуація»
3. Розкрити поняття «демографічна політика країни»

4. Вибрати країну світу та охарактеризувати в ній демографічну ситуацію, визначити, на якій стадії демографічного переходу вона знаходиться, користуючись статистичними даними про населення на сайті ЦРУ (Світова книга фактів) <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/fields/356rank.html> запропонувати для цієї країни свої висновки-рекомендації щодо проведення там демографічної політики.

п.п. 1-2, 4 мають містити ілюстративний матеріал (карти, графіки, діаграми, формули)

Заняття № 5 (практикум).

Глобальні проблеми міграції населення та біженців

Завдання виконувати у власному блозі студента та надсилати посилання на сайт з виконаним завданням викладачу (на е-мейл, або viber). Всі тексти мають бути українською мовою. У розкритті понять, описах та оцінках використовувати ілюстративний матеріал (карти, графіки, діаграми, формули, фото, відео), у кінці посту (завдання) треба вказати посилання на джерела інформації.

1. Розкрити поняття «міграції населення», їх види, причини, географія
2. Розкрити поняття «біженці» їх види, причини, географія
3. Вибрати країну світу та користуючись статистичними та картографічними даними з сайту <https://migrationdataportal.org/>, іншими джерелами, дати оцінку міграційним процесами, їх причинам та наслідкам, впливом на соціально-економічну ситуацію в країні. Дати характеристику і оцінку ситуації з біженцями у цій країні.

Заняття № 6 (практикум).

Глобальна проблема збереження здоров'я. Епідемія COVID-19

1. Ознайомитися з методикою оцінки здоров'я та ризиків для здоров'я населення (наводиться нижче).
2. За даними Bloomberg Rankings <http://www.alcev.org/wp/wp-content/uploads/2016/07/WORLD-S-HEALTHIEST-COUNTRIES.pdf> побудувати картограму (один з 3х варіантів – рейтингу здоров'я населення світу, загального здоров'я населення та ризиків для здоров'я населення).
3. Зробити висновки про географічні аспекти здоров'я населення світу.

Картограму можна виконувати на контурній карті, виділивши 5 груп країн за рівнем здоров'я чи ризиків для здоров'я, або в електронному вигляді за допомогою <https://app.datawrapper.de/create/map> . Електронну картограму розмістити у блозі студента посиланням або картинкою (вставити код карти, згенерований на <https://app.datawrapper.de/>)

винятком бездимного тютюну (*% of population age 15+ who smoke any form of tobacco, including cigarettes, cigars and pipes, and excluding smokeless tobacco*);

➤ загальне (звітне й оцінне) споживання дорослими (15 років і старші) алкоголю на душу населення (*total (reported and estimated) adult (15+ years) per-capita consumption of alcohol*);

➤ частка населення віком 20 років і старше з надмірною вагою (індекс маси тіла (ІМТ) ≥ 25) та/або ожирінням (ІМТ ≥ 30) (*% population ages 20+ overweight (Body Mass Index ≥ 25) and / or obese (BMI ≥ 30)*);

➤ частка фізично неактивного населення (менше 30 хвилин помірної активності п'ять разів у тиждень або 20 хвилин активної діяльності три рази в тиждень) (*% of population physically inactive (less than 30 minutes of moderate activity five times per week, or 20 minutes of vigorous activity three times per week)*);

➤ частка населення з підвищеним рівнем загального холестерину в крові ($\geq 6,2$ ммоль на літр крові) (*% population with raised total cholesterol (≥ 6.2 millimoles per liter)*);

➤ частка населення з підвищеним артеріальним тиском (АТ) (систолічний АТ ≥ 140 або діастолічний АТ ≥ 90) (*% population with raised blood pressure (systolic blood pressure ≥ 140 or diastolic blood pressure ≥ 90)*);

➤ частка населення з підвищеною глюкозою у крові натще ($\geq 7,0$ ммоль/л) або на ліках для високого рівня глюкози (*% population with raised fasting blood glucose (≥ 7.0 mmol/L) or on medication for high glucose*);

➤ частка населення у віці 15–49 років інфікована ВІЛ (*% population ages 15-49 infected with HIV*);

➤ узагальнений рейтинг відкритих і закритих забруднень, безпеки води та доступу до каналізації (*composite ranking of outdoor and indoor pollution, water safety and access to sanitation*);

➤ узагальнений рейтинг імунізації проти АКДС, кіру, гепатиту, менінгіту, туберкульозу та поліомієліту дітей у віці один рік (*composite ranking of immunized coverage for DTP, measles, hepatitis B, meningitis, tuberculosis & polio among 1-year-olds*);

➤ частка дітей з замалою вагою у віці до 5 років (*% of underweight children aged <5 years*);

➤ ризик материнської смертності (імовірність того, що 15-річна жінка помре від причини материнства) (*lifetime risk of maternal death (the probability that a 15-year-old female will die eventually from a maternal cause)*).

Здоров'я населення держав світу*
(*Methodology The World's Healthiest Countries*)

З метою визначення найздоровіших країн світу агенція *Bloomberg* (2012) розробила показники оцінки здоров'я (*health scores*) та ризиків для здоров'я (*health-risk scores*) для країн з населенням понад один мільйон мешканців. Агенція розрахувала показники для оцінки загального здоров'я та оцінки ризиків для здоров'я з метою визначення рангу країн. П'ятирічний інтервал при розрахунку показників, якщо це було можливо зробити, використаний з метою пом'якшення короткотермінових коливань (*the short-term year-over-year swings*).

Показники оцінки загального здоров'я (*Total health-score factors*):

➤ очікувана тривалість життя при народженні і дитяча смертність (*life expectancy at birth and infant mortality*; вага у загальному показнику оцінки здоров'я — 10 %);

➤ причини смерті: комунікативні та некомунікативні хвороби, за винятком травм, що пов'язані з війною (*causes of death: communicative and non-communicative diseases, excluding war-related injuries*; вага — 40 %);

➤ коефіцієнти смертності за трьома віковими групами: до 14 років, 15—64 років, 65 років і старші (*death rates by three age groups: less than 14, 15—64 and 65 and up*; вага — 40 %);

➤ показник доживання до 65 років і тривалість життя після 65 років як гендерне співвідношення зваженої (*survival to 65 and life expectancy at 65, both gender-ratio weighted*; вага — 10 %).

Показники оцінки ризиків для здоров'я (*Risk-score factors*):

➤ частка населення віком старше 15 років, яка курить будь-який різновид форми тютюну, включно сигарети, сигари, люльки, за

---

* Укладено на основі: *Methodology The World's Healthiest Countries* [Electronic resource]. — Mode of access : http://images.businessweek.com/bloomberg/pdfs/WORLDS_HEALTHIEST_COUNTRIES.pdf; Котик Л. І. Стан здоров'я населення держав світу / Л. І. Котик // Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9—10 жовтня 2014 р.) / [за ред. В. Й. Лажніка]. — Луцьк : Вежа-Друк, 2014. — С. 101—106.

Загальну шкоду (*penalty*) ризику для здоров'я розраховано як середній бал ризиків за всіма факторами плюс коефіцієнт поправки, що враховує доходи. З використання принципу Світового банку (*World Bank*) країни розділено на три групи за показниками ризику для здоров'я. Для країн з валовим національним доходом на душу населення понад 12 276 дол. США показники куріння, ожиріння / надлишкова вага, рівень холестерину й артеріальний тиск були необ'єктивними. Для країн з доходом 1 006—12 275 дол. США показники високий артеріальний тиск, куріння, споживання алкоголю, екологічний чинник були необ'єктивними. Країни, мешканці яких заробляють менше 1 005 дол. США, мали необ'єктивні показники поширення ВІЛ-інфекції, екологічними чинниками, показники замалої маси тіла дітей і материнського здоров'я. Поправки також були зроблені для країн, що посіли найнижчі місця за окремими факторами ризику для здоров'я. Країни з наявністю менше восьми факторів ризику для здоров'я були виключені з опрацювання.

Статистичні джерела дослідження — інформація: Організації Об'єднаних Націй (*United Nations*), Світового банку (*World Bank*), Всесвітньої організації охорони здоров'я (*World Health Organization*).

Результат роботи агенції *Bloomberg* — ранжування 145 держав світу за станом здоров'я населення (*The World's Healthiest Countries*). Ранжування містить оцінку (%): стану здоров'я населення держави (*Health Grade*); загального здоров'я (*Total health-score*), шкоди ризиків для здоров'я (*Risk-score factors*).

Заняття № 7 (практикум).

Глобальна продовольча проблема

Завдання виконувати у власному блозі студента та надсилати посилання на сайт з виконаним завданням викладачу через освітню платформу університету Moodle. Всі тексти мають бути українською мовою. У кінці посту (завдання) треба вказати посилання на джерела інформації. У роботі має бути ілюстративний матеріал (карти, графіки, діаграми).

1. Розкрити поняття «продовольча проблема»
2. Розкрити основні шляхи та механізми вирішення продовольчої проблеми.
3. Вибрати країну світу та охарактеризувати в ній продовольчу проблему, користуючись статистичними даними сайтів ЦРУ (Світова книга фактів), Світового Банку <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/fields/356rank.html>,
  - i. <https://data.worldbank.org/> та іншими
4. запропонувати для цієї країни свої висновки-рекомендації щодо вирішення там продовольчої проблеми.

Заняття № 8 (практикум).

Глобальна проблема бідності населення

Завдання виконувати у власному блозі студента та надсилати посилання на сайт з виконаним завданням викладачу через **освітню платформу університету Moodle**. Всі тексти мають бути українською мовою. У кінці посту (завдання) треба вказати посилання на джерела інформації. У роботі має бути ілюстративний матеріал (карти, графіки, діаграми, формули).

1. Розкрити поняття «абсолютна бідність » та «відносна бідність», показники, за якими встановлюють рівні бідності;
2. Розкрити основні проблеми і наслідки бідності населення.
3. Вибрати країну світу та охарактеризувати проблему та причини бідності населення всередині країни та у порівнянні з регіоном, світом, користуючись статистичними даними сайтів ЦРУ (Світова книга фактів), Світового Банку <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/fields/356rank.html>, <https://data.worldbank.org/> та іншими.
4. Запропонувати для цієї країни свої висновки-рекомендації щодо вирішення там проблеми бідності населення.

Заняття № 9 (практикум).

Глобальна проблема освоєння Світового океану.

Самостійно вивчити тему. Зробити презентацію за темою «Глобальна проблема освоєння Світового океану». Презентація повинна містити текст, визначення, статистичні дані, карти та малюнки (фото). Мінімальний обсяг – 20 слайдів. Завдання виконувати у Google Docs, або у файлі презентацій Power Point та надсилати через платформу Мудл посиланням або файлом..

Заняття № 10 (практикум).

Сировинна та енергетична проблема

Користуючись інформаційними ресурсами <https://www.usgs.gov/centers/nmic/commodity-statistics-and-information>, Вікіпедією та ін., обрати мінеральний ресурс (паливний, металевий, неметалевий), дати його характеристику й особливості, значення і способи використання у промисловості, розміщення та забезпеченість по країнах світу.

Опис виконувати у власному блозі, або Google Docs, або надсилати файлом Word чи Power Point.

Побудувати картограму забезпеченістю ресурсу за допомогою. <https://app.datawrapper.de/create/map>

Заняття №11 (семінар).

Глобальні проблеми війни та миру

1. Глобальна проблема вичерпності мінеральних ресурсів світу.
2. Прогнозні сценарії розвитку світової енергетики
3. Шляхи вирішення глобальної сировинної проблеми.
4. Вплив сировинного чинника на політичну нестабільність та збройні конфлікти.
5. Організовані злочинні угруповання глобального типу на початку XXI ст.
6. Сутність та географічні аспекти глобальної проблеми наркоманії
7. Особливості сучасного мілітаризму. Військовий потенціал країн світу
8. Еволюція поглядів на роль ядерної зброї.
9. Найновіші засоби збройної боротьби: Геофізична зброя. Інформаційна зброя. Гібридна війна.
10. Проблема збереження миру. Концепції миру.

Заняття № 12 (практикум).

Глобальні екологічні проблеми

Зробити презентацію про глобальні екологічні проблеми світу у блозі або окремим файлом у Power Point, обравши одну із тем:

1. Сутність глобальних екологічних проблем
2. Глобальне потепління, його наслідки
3. Забруднення повітря світу, основні викиди промисловості
4. Проблема забруднення води та чистої питної води для людства
5. Проблема скорочення біологічного різноманіття (рослинний світ)
6. Проблема скорочення біологічного різноманіття (тваринний світ)
7. Проблема знищення лісів світу
8. Проблема опустелювання та ерозії ґрунтів
9. Екологічні наслідки урбанізації
10. Проблема забруднення Світового океану
11. Проблема кислотних дощів та смогу
12. Проблеми озонового екрану планети
13. Ядерне забруднення планети
14. Екологічні прогнози «ядерної зими»
15. Екологічні прогнози щодо зміни клімату
16. Екологічне прогнозування й моделювання
17. Шляхи вирішення глобальних екологічних проблем
18. Вплив сільського господарства на екологічну рівновагу
19. Вплив промисловості та транспорту на екологічну рівновагу
20. Екологічні проблеми окремої країни (за вибором)

Презентація має містити мінімум 20 слайдів, що містять текст, ілюстрації (фото, схеми, відео), картографічні й статистичні дані з ресурсів

<https://ourworldindata.org/>

http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf

Заняття № 13 (практикум).

Цілі сталого розвитку у країнах світу

Користуючись інформаційними ресурсами:

<https://country-profiles.unstatshub.org/>

<https://dashboards.sdindex.org/map>

<https://unstats.un.org/unsd/publications/statistical-yearbook/>

провести групування країн за рівнями сталого розвитку. Результати занести у таблицю:

Рівень сталого розвитку	Країни, регіони
Більше 80	
70-80	
60-70	
50 - 60	
Менше 50	

Дати характеристику кожній групі країн за рівнем сталого розвитку - за рахунок яких показників вона високі чи низькі показники індексу сталого розвитку, які індикатори цілей сталого розвитку були виконані, які ні, які тенденції зростання чи зменшення індикаторів сталого розвитку за 17 цілями сталого розвитку. Аналіз доповнити статистичними, графічними й картографічними матеріалами. Зробити загалом висновки про причини нерівності країн за показниками сталого розвитку.

Опис виконувати у власному блозі, або Google Docs, або надсилати файлом Word чи Power Point.

Заняття №14 (семінар).

Концепція сталого розвитку

1. Альтернативні шляхи співіснування людини і природи.
2. Концепція «сталого розвитку» як нова парадигма людської цивілізації
3. Статистичні показники сталого розвитку у країнах світу.
4. Монреальський (1989) та Кіотський протоколи (1997) у боротьбі з глобальними екологічними проблемами
5. Прогнозні сценарії світового розвитку людства
6. Вимірювання цілей глобального сталого розвитку в Україні.

Заняття № 15 -16 (семінари).

Глобальні проблеми людства та їх прояв в Україні

1. Глобальна проблема вичерпності мінеральних ресурсів та її прояв в Україні
2. Глобальна проблема енергетичних ресурсів, її прояв і напрямки вирішення в Україні
3. Глобальна проблема деградації ґрунтів, її прояв і напрямки вирішення в Україні

4. Глобальна проблема забруднення довкілля, її прояв і напрямки вирішення в Україні
5. Глобальна проблема урбанізації (як демографічна та екологічна), її прояв і напрямки вирішення в Україні
6. Глобальна демографічна проблема, її прояв і напрямки вирішення в Україні.
7. Глобальна проблема війни та миру в Україні, як колишній ядерній державі
8. Прояв глобальної проблеми міграцій та біженців в Україні.
9. Прояв глобальної проблеми збереження здоров'я населення в Україні в умовах епідемії covid-19.
10. Проблема продовольчої безпеки та бідності в Україні
11. Прояв глобальної проблеми злочинності та корупції в Україні. Шляхи подолання.
12. Роль українських вчених у дослідженні глобальних проблем.
13. Якісна освіта, відповідальне споживання - як шляхи вирішення глобальних проблем людства.

Заняття №17 (семінар).

Діяльність міжнародних організацій щодо вирішення глобальних проблем людства

1. Альтернативні шляхи співіснування людини і природи.
2. Роль ООН та її спеціалізованих організацій у вирішенні глобальних проблем сучасності
3. Концепція «сталого розвитку» як нова парадигма людської цивілізації
4. Система заходів ООН щодо забезпечення демографічної безпеки у глобальному вимірі.
5. Діяльність ВООЗ у контексті глобальних проблем.
6. Організація ООН з питань продовольства і сільського господарства (ФАО) та її значення у розв'язанні продовольчої проблеми
7. Місія та допомога ООН та інших організацій у соціально-економічній та гендерній нерівності.
8. Статистичні показники сталого розвитку у країнах світу.
9. Монреальський (1989) та Кіотський протоколи (1997) у боротьбі з глобальними екологічними проблемами
10. Прогнозні сценарії світового розвитку людства
11. Міжнародні організації у сфері контролю над наркотиками / злочинністю.
12. Стокгольмський інститут міжнародних досліджень миру. Нобелівська премія миру.

3. Засоби діагностики успішності навчання

1. *Види контролю/* Оцінювання якості знань студентів здійснюється шляхом поточного, модульного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання. Поточний контроль реалізується у формі опитування, виконання практичних завдань, виступів на семінарських заняттях, контролю засвоєння навчального матеріалу, правильності виконання самостійних завдань.

2. *Форми контролю.* Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю: усна відповідь; доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ; участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття; виконання практичних завдань, письмові завдання (тестові, контрольні роботи); самостійне опрацювання тем; систематичність роботи на семінарських та практичних заняттях, активність під час обговорення питань; підготовка тез доповіді на студентську науково - практичну конференцію або виконання індивідуального науково-дослідного (практичного) завдання. Критеріями оцінювання є: при усних відповідях: повнота ро риття питання; логіка викладання матеріалу, культура мови; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової та вітчизняної практики; при виконанні письмових завдань: повнота ро риття питання, аргументованість і логіка викладення матеріалу, використання літературних джерел, законодавчих актів, прикладів та фактичного матеріалу тощо; цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи. Максимальна оцінка знань студента під час навчальних занять за кожну тему, виконанні завдань для самостійної роботи, підготовці індивідуальних робіт – 4 бали. Максимальна оцінка студента за підготовку тез доповіді та участь у студентській науково-практичній конференції або виконання індивідуального науково-дослідного (практичного) завдання – 10 балів. До модульних контрольних робіт (МКР) допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю. Дві МКР передбачено за результатами вивчення тем розділу 1 і розділу 2. Для проведення модульного контролю розроблено модульні контрольні завдання. Варіанти завдань для модульного контролю є рівнозначні за трудомісткістю. За виконання завдань модульного контролю студент отримує контрольну модульну оцінку, максимальна кількість балів якої складає 5. Студент, який не з'явився на модульний контроль (незалежно від причини), має право один раз повторно пройти модульний контроль у визначені викладачем терміни під час поточних консультацій. Проведення підсумкового контролю успішності навчання здійснюється у формі усного заліку, за який студент може отримати максимально 40 балів. Загальна підсумкова оцінка з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного і модульного контролю (максимум 60 балів) та результатів усного заліку (максимум 40 балів). У випадку отримання менше 60 балів за результатами загального підсумкового контролю, студент обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академічної заборгованості.

Критерії оцінювання знань здобувачів

Поточне тестування та самостійна робота									Залік	Сума
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2						
T1-2	T 3-4	T 5-6	МКР	T7	T8-9	T10	МКР	індз	40	10 0
6	6	8	5	6	8	6	5	10		

Шкала відповідності оцінок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Значення оцінки
90-100	Здобувач вищої освіти вміє цілком самостійно засвоїти інформацію з різних джерел, логічно та творчо викласти її, застосовуючи соціально-економічну й географічну термінологію; ґрунтовно висловлюватися та дискутувати на відповідні теми, запропоновувати проблемне питання або задачу для розгляду та вирішити їх; застосовувати набуті знання для вирішення життєвих ситуацій.
74-89	Здобувач вищої освіти може самостійно, логічно висвітлити окреме питання в межах курсу; зіставляти, систематизувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, складати структурно- логічні схеми, таблиці, графіки, картограми; користуватися самостійно додатковими джерелами географічної інформації, формулювати та аргументувати власну точку зору.
60-73	Здобувач вищої освіти може самостійно відтворити певну частину навчального матеріалу теми, здатний відтворити визначення основних понять курсу відповідно до тексту підручника або пояснити їх на прикладах, за допомогою зовнішніх джерел може вирішити прості завдання, вміє користуватися під час відповіді графіками, схемами, картами, таблицями та ін.
35-59	Здобувач вищої освіти може усно відтворити окремі частини географічних процесів (відповідь з простих речень, правильне застосування економічних термінів).
0-34	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на елементарному рівні засвоєння, розпізнає одне з кількох запропонованих явищ, понять побутового рівня, відтворює деякі факти економічного змісту.

Самостійна робота.

Написання індивідуально-дослідного завдання

Виконується студентами протягом семестру. Індивідуальна робота передбачає підготовку реферату обсягом до 20-ти сторінок тексту, або презентації (не менше 25 слайдів), або контенту, розміщеному в інтернеті на власних блогерських платформах за наступними темами:

1. Антиглобалістичні рухи і глобальні проблеми.
2. Глобальна демографічна проблема: історико-географічний екскурс.

3. Глобальна демографічна проблема: регіональні відмінності.
4. Глобальна екологічна проблема: регіональні аспекти.
5. Глобальна енергетична проблема.
6. Глобальна проблема бідності: регіональні аспекти.
7. Глобальна проблема гендерної нерівності
8. Глобальна проблема голоду.
9. Глобальна проблема демократизації.
10. Глобальна проблема захворюваності населення: регіональні аспекти.
11. Глобальна проблема збереження біорізноманіття Землі.
12. Глобальна проблема збереження здоров'я та епідемія covid-19
13. Глобальна проблема злочинності: регіональні аспекти.
14. Глобальна проблема наркоманії: регіональні аспекти.
15. Глобальна проблема освоєння космосу.
16. Глобальна проблема освоєння Світового океану.
17. Глобальна проблема переїдання населення та незбалансованого харчування.
18. Глобальна проблема подолання неграмотності населення держав світу.
19. Глобальна проблема тероризму.
20. Глобальна продовольча проблема. Продовольча безпека держави.
21. Глобальні прогнози світового розвитку
22. Концепція сталого розвитку цивілізації.
23. Міжнародна безпека і регіональні конфлікти.
24. Проблема вичерпування запасів прісної води у світі.
25. Проблема глобальної безпеки.
26. Проблема міграцій населення. Міжетнічні конфлікти.
27. Проблема подолання відсталості країн світу.

Питання до заліку

1. Сутність та критерії визначення глобальних проблем.
2. Класифікація глобальних проблем.
3. Демографічний вибух та його соціально-економічні наслідки.
4. Проблема перенаселення та можливості її вирішення.
5. Старіння населення і депопуляція як політична проблема.
6. Урбанізація та її наслідки.
7. Соціальна нерівність як глобальна проблема: економічний, гендерний, расово-етнічний та релігійний виміри.
8. Загроза поширення зброї масового враження. Ядерні держави.
9. Локальні війни в сучасному світі.
10. «Гібридні війни» як новий різновид військових конфліктів.
11. Боротьба за скорочення озброєнь у світі.
12. Види тероризму та терористичної діяльності, проблема класифікації.
13. Тероризм і боротьба з цим явищем.
14. Глобальна проблема захворюваності населення: регіональні аспекти.
15. Глобальна проблема збереження біорізноманіття Землі.
16. Глобальна проблема збереження здоров'я та епідемія covid-19
17. Глобальні прогнози світового розвитку

18. Концепція сталого розвитку цивілізації.
19. Класифікація екологічних проблем.
20. Проблема вичерпування ресурсів.
21. Глобальна енергетична проблема людства.
22. Екологічна ситуація у сучасній Україні.
23. Альтернативні шляхи співіснування людини і природи.
24. Сучасна ситуація забезпечення людства продовольством.
25. Інформаційна безпека як глобальна проблема.
26. Освітній рівень населення Землі на початку ХХІ ст.
27. Рівні етнічної ідентичності в глобалізованому світі.
28. Етнічні міграції: напрямки та проблеми. Механізми адаптації етносів до нових економічних умов.
29. «Римський клуб» і його внесок у вирішення глобальних проблем.
30. Україна в системі геополітичних координат.
31. Визначення та сутність глобалізації.
32. Антиглобалізм

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

5. Інформаційні джерела для вивчення дисципліни

Література основна

1. 21st Century Wellbeing Economics: The Road to Recovery, Renewal & Resilience, 2019 <https://clubofrome.org/wp-content/uploads/2020/09/21ST-Century-WELLBEING-1.pdf>
2. Арутюнов В. Філософія глобальних проблем сучасності [Електронний ресурс] / В. Арутюнов, В. Свінцицький // К.: КНЕУ, 2003. — 90 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7139.html>.
3. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія / Т.В. Кальченко. — К.: КНЕУ, 2006. — 248 с.
4. Муромцева Ю.І. Демографія. К.: Кондор, 2006.-300 с.
5. Susumu Sato and Hiromitsu Kumamoto Re-engineering the environment vantagepress, New York, 2002

Додаткова:

1. Бут Ю.С. Концептуальні підходи до вивчення навколишнього середовища як фактору міжнародної економіки / Бут Ю.С. // Актуальні проблеми міжнародних відносин.- 2011.- Випуск 101 (ч.1).- С. 98-105.
2. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові / Б. Гаврилишин; упоряд. В. Рубцов. — Вид. 3-тє, допов. —

К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009.— с.18-27 – Режим доступу: <http://nauka.in.ua/spaw2/uploads/files/HawrylyshynMaps.pdf>

3. Економіка довкілля і природних ресурсів: навчальний посібник / за заг. ред. П. Т. Бубенка; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 280 с.

4. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. — Х.: Право, 2009. — 312 с.

5. Муромцева Ю.І. Якість життя й використання трудового потенціалу населення в європейських країнах та Україні. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Економіка. Випуск 14. 2014. -С.69-77

Інформаційні ресурси

1. Атлас перенаселення населення <https://www.overpopulationatlas.com/>
2. Візуалізація світової статистики <https://www.gapminder.org/>
3. Міграції світу <https://migrationdataportal.org/>
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України - <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Римський клуб <https://clubofrome.org/>
6. Сайт ООН <https://www.un.org/>
7. Світ у цифрах - <https://ourworldindata.org/>
8. Світовий банк [http:// web.worldbank.org](http://web.worldbank.org)
9. Світова книга фактів <http://www.cia.gov/cia/publitions/factbook/docs/>
10. Український центр суспільних даних <https://socialdata.org.ua/>
11. Статистичні порівняння рівня життя у великих містах світу <https://www.numbeo.com>
12. <http://www.nationmaster.com/>
13. Цілі сталого розвитку в Україні <http://sdg.org.ua/>
14. Sustainable Development Report 2020 <https://dashboards.sdgindex.org/>

Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни/модуля

Вивчення курсу вимагає використання загальнонавчаних програм Microsoft Office, комп'ютерний клас з доступом до мережі Internet для користування картографічними та інформаційними матеріалами, проектор, платформа дистанційної освіти Moodle. Методичне забезпечення: програма навчальної дисципліни (електронний та друкований варіанти); опорний конспект лекцій (електронний та друкований варіанти); план практичних і семінарських занять дисципліни (електронний та друкований варіанти); методичні рекомендації і завдання для самостійного вивчення дисципліни і індивідуальних завдань (електронний та друкований варіанти); навчально-методичний посібник (електронний та друкований варіанти), комплекти тестових та контрольних завдань.

10. Словник термінів, категорій та понять.

1. Абсолютна рента – форма земельної плати, яку сплачують власники за ділянку землі незалежно від її родючості й місця розташування..
2. Амортизація – процес поступового перенесення вартості засобів праці в міру їх зношування на виготовлену продукцію і використання цієї вартості для відтворення зношених засобів праці.
3. База даних екологічна – сукупність відомостей, що зберігаються у запам'ятовуючих пристроях (відомості про навколишнє середовище і діяльність людини).
4. Безпека екологічна – сукупність дій, станів і процесів, що прямо або опосередковано не призводять до важливих збитків навколишньому середовищу, людям і людству.
5. Біосфера – оболонка земної кулі, склад структура і енергетика якої в сучасних рисах зумовлені минулою або сучасною діяльністю живих організмів. Вона займає частину земної кори, атмосфери і гідросферу.
6. Біоценоз – історично складена сукупність організмів, що населяють ділянку суші або водойми з більш-менш однотипними умовами існування. Біоценоз за систематичними ознаками поділяється на фітоценоз, зооценоз, мікоценоз, мікроценоз.
7. Валова продукція – статистичний показник у грошах, що характеризує загальний обсяг виробництва продукції окремими підприємствами, галузями, сферами, регіонами, народним господарством в цілому за певний період часу.
8. Вартість – втілена й уречевлена в товарі суспільна праця; економічна категорія, яка виражає відносини між суб'єктами господарської діяльності, що пов'язані суспільним поділом праці і обміном товарами і послугами.
9. Відтворення – постійне, безпосереднє відновлення процесу виробництва і розвиток на цій основі продуктивних сил і виробничих відносин.
10. Витрати природоохоронні – суспільно необхідні витрати на підтримку якості навколишнього середовища, функціонування господарських галузей і на загальну підтримку ПРП, в тому числі екологічної рівноваги на всіх рівнях – від глобального до локального.
11. Відтворення природних ресурсів – відновлення ресурсів природи в процесі їх господарського використання.
12. ГДВ (гранично допустимий викид) – кількість або обсяг забруднюючої речовини, яка викидається окремим джерелом за одиницю часу, перевищення якої призведе до несприятливих наслідків у навколишньому природному середовищі та здоров'ї людини.
13. ГДК (гранично допустима концентрація) – кількість шкідливої речовини в навколишньому середовищі, яка при постійному контакті або впливі за певний проміжок часу практично не впливає на здоров'я людини і не викликає негативних наслідків у потомства.

14. Диференційна рента – додатковий прибуток (підвищення рентабельності експлуатації), що виникає в наслідок більш сприятливого розташування використовуваного природного ресурсу або більшої легкості його видобутку.

15. Додатковий прибуток – прибуток отриманий підприємством понад середньозважений рівень за рахунок зниження індивідуальних витрат виробництва.

16. Дохід – гроші або матеріальні цінності, що отримує держава, юридична та фізична особою внаслідок певної діяльності (виробничої, комерційної, посередницької і т. ін.) протягом певного періоду часу (звичайно – року).

17. Екологічна система – біологічна система, що являє собою функціональну єдність угруповання організмів і навколишнього середовища. Основними властивостями екосистеми є цілісність і відносна стійкість, що виявляється у здатності до саморегуляції і самовідновлення.

18. Екологічні витрати – суспільно необхідні витрати на підтримання якості навколишнього середовища, функціонування господарських галузей і на підтримання ПРП.

19. Еколого-економічна ефективність – комплексна оцінка в просторі та часі взаємодії економічної діяльності й навколишнього середовища, що обирається як відношення сумарних економічних та екологічних витрат до інтегрального еколого-економічного ефекту.

20. Економічна ефективність – досягнення найбільших результатів при найменших витратах живої та уречевленої праці. Є конкретною формою прояву закону економії часу.

21. Екополітика – соціально-економічна політика, в тому числі міжнародна, спрямована на розуміння чинників пов'язаних з екологічним станом території і акваторії країни і наявних природних ресурсів.

22. Експертиза екологічна – оцінка впливу на навколишнє природне середовище, природні ресурси і здоров'я людини комплексу господарських процесів і нововведень у масштабах регіону.

23. Емісія – викид у навколишнє середовище газоподібних відходів або тепла, а також випромінювання фотонів, електронів, іонів та інших частинок.

24. Ефективність – відношення корисної дії (результату) до витрат, розраховують в умовних одиницях або числових коефіцієнтах.

25. Ефективність екологічна – відношення біомаси, що з'їдають хижаки (споживачі), до споживаного жертвою корму.

26. Ефективність охорони навколишнього середовища – екологічний, соціально-економічний прибуток, отриманий внаслідок збереження чистоти і продуктивності природного середовища, а також інших середовищ.

27. Забруднення середовища – внесення в середовище або виникнення в ньому нових, звичайно не характерних для нього хімічних, фізичних чи біологічних агентів, або перевищення природного рівня цих агентів за певний проміжок часу.

28. Збитки – фактичні або можливі економічні та соціальні втрати, що виникають внаслідок певних подій або явищ (зміни природного середовища, його забруднення).

29. Збитки економічні – зменшення об'єму продукції або прибутку внаслідок несприятливих впливів на оточуюче середовище.

30. Збитки середовищу – еколого-соціально-економічно значна його штучна зміна.

31. Збитки соціальні – невиправдане зниження фактичного або потенційного багатства і темпів. Соціально-культурного розвитку суспільства і його груп.

32. Зелена книга України - офіційний державний документ, в якому зведено відомості про сучасний стан рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні.

33. Земельна рента – економічна форма реалізації права власності на землю. Виділяють: диференційну, абсолютну, монопольну.

34. Земельний кадастр – сукупність достовірних і необхідних даних про природне, господарське і правове положення земель з даними про землі різних типів, придатних і непридатних для культивування, будівництва та інших форм використання земель.

35. Інфраструктура – комплекс господарських і культурних об'єктів та галузей, обслуговуючих виробництво, складаючи його підоснову.

36. Кадастр еколого-економічний – систематизована інформація про ПРП територій. Може включати дані про інтегральний ресурс конкретних регіонів.

37. Капітал – один з трьох основних факторів виробництва (праця, земля і капітал). Капітал складається з вироблених товарів тривалого використання, які, в свою чергу, використовуються в процесі виробництва.

38. Капітальні вкладення – матеріальні трудові та грошові ресурси, що направляються на відновлення і приріст основних фондів.

39. Конкурентоспроможність – здатність діяти в умовах ринкових відносин і отримувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного вдосконалення виробництва, стимулювання працівників і підтримки продукції на високому рівні.

40. Кругообіг речовин – послідовна безперервна циркуляція хімічних елементів у екосистемі, яка відбувається за рахунок сонячної енергії і підтримується сукупністю організмів, що об'єднані через ланцюги живлення.

41. Моніторинг екологічний – спостереження за станом навколишнього середовища і попередження критичних ситуацій, або небезпечних для людини та інших організмів забруднень.

42. Навколишнє середовище – цілісна система взаємозв'язаних природних і антропогенних об'єктів і явищ (рельєф, повітря, кліматичні явища, ґрунт, вода, рослинний і тваринний світ), які взаємодіють з включеними в неї техногенними

компонентами, що створюються суспільством для праці, побуту і відпочинку людей.

43. Національне багатство – сукупність матеріальних благ якими володіє суспільство. Включає накопичені матеріальні блага, засоби виробництва, предмети споживання і використовувані природні ресурси.

44. Ноосфера – “мисляча оболонка, сфера розуму, вища стадія розвитку біосфери, пов’язана з виникненням у ній цивілізованої людини.

45. Нормативи екологічні – обов’язкові межі збереження структури і функцій екосистеми певного рівня, а також усіх екологічних компонентів що враховуються при господарській діяльності людини.

46. НТП – єдиний взаємообумовлений, поступальний розвиток людських знань, науки і техніки. Сучасним етапом НТП є НТР.

47. НТР – якісна зміна виробничих сил суспільства на основі перетворення науки в провідний фактор суспільного розвитку. Характеризується різким пришвидшенням розвитку науки і техніки.

48. Основні виробничі фонди – частка виробничих фондів, яка використовується більше одного виробничого циклу і в кожному циклі частково переносить свою вартість на новостворений продукт (будівлі, устаткування, тощо).

49. Плата за забруднення навколишнього середовища – грошове відшкодування соціально економічних збитків, нанесених господарству і здоров’ю людей від забруднення навколишнього середовища.

50. Податок – обов’язкові платежі до бюджету, які здійснюються фізичними та юридичними особами.

51. Популяція – сукупність особин одного виду, які мають спільний (однаковий) генофонд і населяють певний ареал. Характерними ознаками популяції є чисельність, народжуваність, смертність, приріст, біотичний потенціал, розподіл організмів за віком, характер розміщення організмів у межах території.

52. Прибуток – одна із форм чистого доходу в умовах розвинутих товарно-грошових відносин, або різниця між доходом отриманим після реалізації продукції та сукупними альтернативними витратами, понесеними при виробництві цих товарів

53. Природні ресурси – використовувані або резервні багатства природи, які позитивно або негативно змінюються внаслідок господарської діяльності людини. Поділяються на вичерпні та невичерпні, відновні та невідновні.

54. Природокористування – раціональне використання природного середовища для задоволення екологічних, культурно-оздоровчих потреб сьогодення і майбутніх поколінь з урахуванням наближених і віддалених наслідків зміни навколишнього середовища під впливом господарської діяльності та зростання населення.

55. Рента - особливий вид відносно стійкого доходу від певних видів власності (землі, нерухомого майна, облігацій). Особливе значення має земельна рента, як економічна форма реалізації земельної власності.

56. Ресурсозбереження – один з важливих напрямків підвищення ефективності виробництва; досягається за рахунок комплексу науково-технічних, організаційних, економічних заходів, спрямованих на більш раціональне, економічне використання всіх видів ресурсів.

57. Собівартість – грошовий вираз витрат підприємства на виробництво й реалізацію продукції.

58. Тарифна система – сукупність нормативів, за допомогою яких держава регулює зміни рівня, а також рівень постійної частки заробітної плати робітників і службовців залежить від галузі та регіону країни, їх народногосподарського значення, ознак кваліфікації, характеру й умов праці різних категорій працівників.

59. Технології ресурсозберігаючі – виробництво і реалізація готової продукції з мінімальними затратами речовини та енергії на усіх етапах виробничого циклу і з найменшим впливом на людину і природні системи.

60. Ціна – грошове вираження вартості товару

61. Червона книга України — анотований та ілюстрований перелік рідкісних видів та підвидів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення в Україні, підлягають охороні; на підставі якого розробляються наукові і практичні заходи, спрямовані на їх охорону, відтворення і раціональне використання.

Years	World Bank income groups							Geographic regions					
	WORLD	High-income countries	Middle-income countries	Upper-middle-income countries	Lower-middle-income countries	Low-income countries	No income group available	Africa	Asia	Europe	Latin America and the Caribbean	Northern America	Oceania
1950	2 536 431	694 989	1 703 596	938 931	764 666	137 042	804	227 794	1 404 909	549 329	168 821	172 603	12 976
1951	2 584 034	703 004	1 741 086	962 816	778 270	139 119	826	232 328	1 435 819	554 325	173 280	175 017	13 266
1952	2 630 862	711 534	1 777 129	984 350	792 779	141 352	847	237 097	1 464 834	559 694	177 916	177 779	13 543
1953	2 677 609	720 436	1 812 536	1 004 408	808 129	143 769	868	242 092	1 492 895	565 282	182 709	180 813	13 818
1954	2 724 847	729 596	1 847 973	1 023 703	824 269	146 387	891	247 311	1 520 768	570 970	187 648	184 052	14 099
1955	2 773 020	738 929	1 883 962	1 042 796	841 166	149 214	915	252 749	1 549 042	576 679	192 727	187 430	14 393
1956	2 822 443	748 379	1 920 879	1 062 080	858 799	152 243	942	258 408	1 578 122	582 371	197 949	190 893	14 700
1957	2 873 306	757 921	1 958 956	1 081 794	877 162	155 459	969	264 292	1 608 237	588 048	203 320	194 388	15 021
1958	2 925 687	767 554	1 998 298	1 102 036	896 262	158 837	998	270 407	1 639 461	593 743	208 854	197 870	15 352
1959	2 979 576	777 295	2 038 910	1 122 798	916 112	162 344	1 027	276 761	1 671 748	599 513	214 566	201 301	15 687
1960	3 034 950	787 158	2 080 781	1 144 055	936 726	165 954	1 056	283 361	1 705 041	605 407	220 470	204 649	16 022
1961	3 091 844	797 135	2 123 970	1 165 868	958 102	169 654	1 084	290 214	1 739 386	611 434	226 568	207 887	16 354
1962	3 150 421	807 172	2 168 682	1 188 464	980 218	173 454	1 112	297 323	1 775 031	617 536	232 849	210 996	16 686
1963	3 211 001	817 168	2 215 303	1 212 283	1 003 019	177 390	1 140	304 683	1 812 470	623 575	239 283	213 963	17 026
1964	3 273 978	826 989	2 264 303	1 237 863	1 026 440	181 517	1 169	312 292	1 852 323	629 367	245 829	216 783	17 385
1965	3 339 584	836 545	2 315 967	1 265 536	1 050 431	185 871	1 200	320 147	1 894 974	634 783	252 456	219 454	17 769
1966	3 407 923	845 779	2 370 447	1 295 466	1 074 981	190 464	1 233	328 257	1 940 602	639 762	259 154	221 966	18 182
1967	3 478 770	854 716	2 427 505	1 327 401	1 100 104	195 281	1 267	336 631	1 988 923	644 345	265 926	224 327	18 617
1968	3 551 599	863 452	2 486 550	1 360 729	1 125 821	200 297	1 301	345 280	2 039 270	648 636	272 768	226 581	19 064
1969	3 625 681	872 129	2 546 751	1 394 588	1 152 163	205 472	1 330	354 215	2 090 702	652 790	279 684	228 787	19 503
1970	3 700 437	880 846	2 607 461	1 428 300	1 179 161	210 778	1 353	363 448	2 142 480	656 919	286 676	230 992	19 922
1971	3 775 760	889 639	2 668 544	1 461 718	1 206 826	216 209	1 367	372 984	2 194 451	661 056	293 738	233 214	20 318
1972	3 851 651	898 465	2 730 038	1 494 866	1 235 172	221 772	1 376	382 838	2 246 636	665 164	300 869	235 450	20 694
1973	3 927 781	907 249	2 791 687	1 527 449	1 264 238	227 464	1 381	393 044	2 298 696	669 208	308 079	237 703	21 050
1974	4 003 794	915 880	2 853 239	1 559 173	1 294 066	233 287	1 388	403 646	2 350 279	673 132	315 378	239 971	21 388
1975	4 079 480	924 283	2 914 555	1 589 857	1 324 698	239 242	1 400	414 675	2 401 171	676 895	322 777	242 251	21 710
1976	4 154 667	932 436	2 975 474	1 619 357	1 356 116	245 339	1 419	426 144	2 451 184	680 498	330 272	244 553	22 015
1977	4 229 506	940 375	3 036 109	1 647 778	1 388 331	251 580	1 442	438 055	2 500 444	683 960	337 860	246 882	22 305
1978	4 304 534	948 144	3 096 965	1 675 531	1 421 435	257 954	1 470	450 404	2 549 466	687 286	345 548	249 238	22 592
1979	4 380 506	955 812	3 158 748	1 703 201	1 455 547	264 447	1 499	463 184	2 598 988	690 485	353 345	251 614	22 891
1980	4 458 003	963 431	3 221 988	1 731 255	1 490 733	271 058	1 527	476 386	2 649 578	693 567	361 253	254 007	23 212
1981	4 536 997	971 015	3 286 643	1 759 632	1 527 012	277 785	1 553	490 004	2 701 225	696 513	369 275	256 419	23 561
1982	4 617 387	978 559	3 352 592	1 788 295	1 564 297	284 657	1 578	504 034	2 753 838	699 330	377 396	258 854	23 935
1983	4 699 569	986 073	3 420 161	1 817 741	1 602 420	291 730	1 604	518 480	2 807 785	702 070	385 587	261 318	24 329
1984	4 784 012	993 567	3 489 732	1 848 584	1 641 148	299 079	1 634	533 345	2 863 497	704 807	393 806	263 819	24 736
1985	4 870 922	1 001 047	3 561 446	1 881 155	1 680 291	306 762	1 667	548 626	2 921 173	707 584	402 024	266 363	25 151
1986	4 960 568	1 008 519	3 635 557	1 915 774	1 719 783	314 787	1 705	564 327	2 981 064	710 422	410 223	268 959	25 573
1987	5 052 522	1 015 990	3 711 631	1 952 036	1 759 596	323 154	1 747	580 424	3 042 806	713 279	418 404	271 607	26 002
1988	5 145 426	1 023 467	3 788 266	1 988 639	1 799 628	331 902	1 791	596 849	3 105 220	716 057	426 565	274 300	26 435
1989	5 237 441	1 030 954	3 863 576	2 023 801	1 839 775	341 077	1 834	613 512	3 166 706	718 617	434 710	277 028	26 868
1990	5 327 231	1 038 455	3 936 199	2 056 240	1 879 959	350 701	1 876	630 350	3 226 099	720 858	442 840	279 785	27 299
1991	5 414 289	1 045 986	4 005 574	2 085 468	1 920 105	360 816	1 914	647 344	3 282 945	722 776	450 947	282 552	27 725
1992	5 498 920	1 053 543	4 072 034	2 111 839	1 960 194	371 393	1 950	664 512	3 337 512	726 390	459 019	285 340	28 148
1993	5 581 598	1 061 090	4 136 227	2 135 961	2 000 267	382 296	1 985	681 869	3 390 245	725 657	467 055	288 205	28 566
1994	5 663 150	1 068 575	4 199 220	2 158 820	2 040 400	393 336	2 020	699 445	3 441 913	726 529	475 056	291 227	28 980
1995	5 744 213	1 075 966	4 261 804	2 181 157	2 080 646	404 387	2 056	717 270	3 493 087	726 994	483 018	294 454	29 390
1996	5 824 892	1 083 259	4 324 147	2 203 131	2 121 016	415 391	2 094	735 361	3 543 851	727 020	490 944	297 919	29 796
1997	5 905 046	1 090 484	4 386 018	2 224 549	2 161 469	426 409	2 134	753 738	3 594 033	726 669	498 822	301 582	30 202
1998	5 984 794	1 097 691	4 447 358	2 245 404	2 201 954	437 570	2 175	772 437	3 643 663	726 142	506 621	305 324	30 607
1999	6 064 239	1 104 950	4 508 010	2 265 614	2 242 396	449 061	2 218	791 504	3 692 736	725 705	514 301	308 978	31 014
2000	6 143 494	1 112 318	4 567 891	2 285 145	2 282 746	461 021	2 263	810 984	3 741 263	725 558	521 836	312 427	31 425
2001	6 222 627	1 119 776	4 627 061	2 304 076	2 322 985	473 478	2 312	830 903	3 789 285	725 772	529 213	315 616	31 838
2002	6 301 723	1 127 324	4 685 695	2 322 554	2 363 140	486 392	2 362	851 298	3 836 880	726 312	536 442	318 586	32 255
2003	6 381 185	1 135 066	4 743 954	2 340 682	2 403 272	499 752	2 412	872 248	3 884 135	727 134	543 544	321 432	32 691
2004	6 461 159	1 143 132	4 802 040	2 358 577	2 443 463	513 527	2 460	893 843	3 931 146	728 150	550 555	324 299	33 166
2005	6 541 907	1 151 595	4 860 124	2 376 345	2 483 779	527 686	2 503	916 154	3 977 986	729 288	557 501	327 287	33 690
2006	6 623 518	1 160 503	4 918 213	2 393 987	2 524 226	542 262	2 540	939 210	4 024 680	730 547	564 385	330 425	34 271
2007	6 705 947	1 169 771	4 976 356	2 411 566	2 564 789	557 248	2 572	963 022	4 071 215	731 939	571 202	333 668	34 901
2008	6 789 089	1 179 160	5 034 806	2 429 314	2 605 491	572 523	2 600	987 624	4 117 572	733 416	577 963	336 953	35 561
2009	6 872 767	1 188 348	5 093 871	2 447 520	2 646 351	587 921	2 626	1 013 046	4 163 713	734 923	584 678	340 182	36 225
2010	6 956 824	1 197 095	5 153 738	2 466 364	2 687 375	603 340	2 651	1 039 304	4 209 594	736 413	591 352	343 287	36 873
2011	7 041 194	1 205 303	5 214 492	2 485 923	2 728 569	618 726	2 674	1 066 410	4 255 190	737 851	597 995	346 251	37 498
2012	7 125 828	1 213 009	5 275 973	2 506 065	2 769 907	634 150	2 697	1 094 343	4 300 462	739 225	604 599	349 093	38 105
2013	7 210 582	1 220 275	5 337 804	2 526 485	2 811 319	649 784	2 719	1 123 045	4 345 331	740 542	611 144	351 824	38 696
2014	7 295 291	1 227 223	5 399 458	2 546 751	2 852 707	665 866	2 744	1 152 434	4 389 699	741 818	617 596	354 464	39 279
2015	7 379 797	1 233 935	5 460 516	2 566 519	2 893 996	682 576	2 771	1 182 439	4 433 475	743 059	623 934	357 031	39 859
2016	7 464 022	1 240 426	5 520 843	2 585 694	2 935 150	699 951	2 802	1 213 041	4 476 608	744 269	630 145	359 525	40 436
2017	7 547 859	1 246 648	5 580 423	2 604 262	2 976 160	717 952	2 835	1 244 222	4 519 040	745 415	636 233	361 942	41 006
2018	7 631 091												

Навчальне електронне видання

**Укладач:
Муромцева Юлія Ігорівна**

**Методичні рекомендації
до курсу “Глобальні проблеми людства: географічний аспект”
для студентів спеціальностей
014 Середня освіта всіх форм навчання**

**Відповідальний за випуск Піткевич В.В.
Комп’ютерна верстка: Муромцева Ю.І.
Коректор: Муромцева Ю.І.**

Підписано до друку   Формат 60x84/16   Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,8